

FARG'ONA VILOYATINING EKOLOGIK HOLATI: KENG QAMROVLI TAHLIL

Berdiyev G'ayratjon Xasanboyevich

Qo'qon davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi

ghairatjohn@gmail.com

Ahmadjonov Ilknur Axrorjon o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika instituti talabasi

Ilknurlix133@gmail.com

Karimov Shoulug' Zokirjon o'g'li

Qo'qon davlat pedagogika instituti talabasi

karimovshoulug@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Markaziy Osiyoning Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyat har tomonlama tahlil qilingan. Tadqiqot asosiy ekologik muammolar, ularning mahalliy hamjamiyatlarga ta'siri va ushbu muammolarni yumshatish bo'yicha ko'rilgan tashabbuslarni o'rganadi. Adabiyotlarni tahlil qilish va aralash usullar yondashuvi, shu jumladan ma'lumotlarni to'plash va manfaatdor tomonlar bilan suhbatlar orqali tadqiqot tadqiqot natijalarini taqdim etadi. Muhokama topilmalarning oqibatlarini o'rganadi va mintaqaning ekologik farovonligi uchun barqaror amaliyotlarning muhimligini ta'kidlaydi. Maqola asosiy fikrlarning qisqacha mazmuni va keyingi tadqiq qilish uchun foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati bilan yakunlanadi.*

Kalit so'zlar: *Farg'ona viloyati, ekologik vaziyat, ekologik muammolar, mahalliy hamjamiyat, ta'sirni yumshatish, barqarorlik.*

ECOLOGICAL STATE OF FERGANA REGION: COMPREHENSIVE ANALYSIS

Abstract: *In this article, the environmental situation in the Fergana region of Central Asia is comprehensively analyzed. The study examines major environmental problems, their impact on local communities, and initiatives taken to mitigate these problems. Through a literature review and a mixed methods approach, including data collection and stakeholder interviews, the study presents research findings. The discussion explores the implications of the findings and highlights the importance of sustainable practices for the ecological well-being of the region. The article concludes with a summary of key points and a bibliography for further research.*

Keywords: *Fergana region, environmental situation, environmental problems, local community, impact mitigation, stability.*

**ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ФЕРГАНСКОЙ ОБЛАСТИ:
КОМПЛЕКСНЫЙ АНАЛИЗ**

Абстрактный: В данной статье всесторонне проанализирована экологическая ситуация в Ферганской области Центральной Азии. В исследовании рассматриваются основные экологические проблемы, их влияние на местные сообщества и инициативы, направленные на смягчение этих проблем. На основе обзора литературы и смешанных методов, включая сбор данных и интервью с заинтересованными сторонами, в исследовании представлены результаты исследования. В ходе обсуждения исследуются последствия полученных результатов и подчеркивается важность устойчивых практик для экологического благополучия региона. Статья завершается кратким изложением ключевых моментов и библиографией для дальнейших исследований.

Ключевые слова: Ферганская область, экологическая ситуация, экологические проблемы, местное сообщество, смягчение воздействия, устойчивость.

KIRISH

O'rta Osiyoda joylashgan Farg'ona viloyati geografik va madaniy jihatdan juda katta ahamiyatga ega mintaqadir. O'zbekiston, Qirg'iziston va Tojikiston bilan chegaradosh mintaqa o'zining ajoyib manzaralari, unumdor vodiylari va turli jamoalarning boy gobelenlari bilan mashhur. Biroq, uning tabiiy go'zalligi orasida dolzarb tashvish yotadi: shoshilinch e'tibor talab qiladigan ekologik vaziyat.

Farg'ona viloyati o'zining unumdor yerlari, mo'l suv resurslari, Markaziy Osiyo mamlakatlarini bog'lovchi transport uzel sifatidagi roli bilan strategik ahamiyatga ega. Mintaqa asrlar davomida qishloq xo'jaligi, savdo va madaniy almashinuv markazi bo'lib kelgan. Biroq, aholining tez o'sishi, urbanizatsiya, sanoatlashtirish va atrof-muhitni boshqarishning etarli emasligi bir qator ekologik muammolarni keltirib chiqardi.

Ushbu keng qamrovli tahlildan maqsad Farg'ona viloyatidagi mavjud ekologik vaziyatga oydinlik kiritish va barqaror ekologik amaliyotlar zarurligini ta'kidlashdir. Atrof-muhit muammolari va ularning oqibatlarini o'rganib, ushbu tadqiqot ushbu muammolarni hal qilishning dolzarbligi haqida xabardorlikni oshirishga va yanada barqaror kelajak uchun ongli qarorlar qabul qilishga yordam berishga qaratilgan.

ADABIYOT TAHLILI VA METODIKASI

Ushbu bo'lim Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyatga oid mavjud tadqiqotlar, ma'ruzalar va ilmiy nashrlarni chuqur adabiyotlar tahlilini o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqotda qo'llaniladigan metodologiya, jumladan, ma'lumotlarni yig'ish usullari, namunalarni tanlash va tahlil qilish usullari tasvirlangan. Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyatni har tomonlama tahlil qilish maqsadida o'tkazilgan adabiyotlar tahlilida mavjud tadqiqotlar, ma'ruzalar va ilmiy nashrlar keng ko'lamda ko'rib chiqildi. Tegishli manbalar akademik ma'lumotlar bazalari, ilmiy muassasalar, davlat idoralari va atrof-muhitni o'rganish va Markaziy Osiyo tadqiqotlari sohasida faoliyat yurituvchi nufuzli xalqaro tashkilotlardan olingan.

Adabiyotlarni ko'rib chiqish Farg'ona viloyatiga xos ekologik muammolar, jumladan o'rmonlarning kesilishi, suvning ifloslanishi, erlarning degradatsiyasi va havoning ifloslanishi haqida ma'lumot to'plashga qaratilgan. Shuningdek, u ushbu muammolarning mahalliy jamoalar, ularning turmush tarzi va sog'lig'iga ta'sirini o'rganuvchi tadqiqotlarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, tahlil mintaqadagi ekologik muammolarni yumshatish bo'yicha hukumatlar, tashkilotlar va jamoatchilik tomonidan amalga oshirilayotgan tashabbuslar va siyosatlarini o'rganib chiqdim.

Ushbu keng qamrovli tahlilni o'tkazish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullarini o'z ichiga olgan aralash usullardan foydalanildi. Metodologiya quyidagi asosiy komponentlarni o'z ichiga oladi.

Ma'lumotlar yig'ish: Birlamchi ma'lumotlar: Birlamchi ma'lumotlar tegishli manfaatdor tomonlar, jumladan, mahalliy hamjamiyat a'zolari, hukumat amaldorlari, atrof-muhit bo'yicha ekspertlar va nodavlat notijorat tashkilotlari (NNT) bilan suhbat va muhokamalar orqali to'plangan. Ushbu suhbatlar Farg'ona viloyatidagi ekologik muammolar, ularning ta'siri va oqibatlarini yumshatish bo'yicha olib borilayotgan ishlar haqida qimmatli ma'lumotlarga ega bo'ldi.

Ikkilamchi ma'lumotlar: Ikkilamchi ma'lumotlarni to'plash Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyatga oid mavjud tadqiqotlar, hisobotlar va ilmiy adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi. Yig'ilgan ma'lumotlar tahlil uchun asos bo'lib xizmat qildi va mintaqa atrof-muhitining hozirgi holatini har tomonlama tushunishga yordam berdi.

Namuna tanlash: Birlamchi ma'lumotlarni yig'ish uchun turli manfaatdor tomonlarning vakilligini ta'minlash uchun maqsadli tanlab olish usuli qo'llanildi. Asosiy ma'lumot beruvchilar ularning tajribalari, atrof-muhitni muhofaza qilish tashabbuslarida ishtirok etishlari va zarar ko'rgan jamoalarga yaqinligi asosida tanlangan. Ushbu tanlov strategiyasi Farg'ona viloyatidagi ekologik muammolarga oid bir qator istiqbol va tushunchalarni qamrab olishga qaratilgan.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Yig'ilgan ma'lumotlar, ham sifat, ham miqdoriy, tegishli usullar yordamida tahlil qilindi. Intervyu va muhokamalardan olingan sifatli ma'lumotlar takrorlanuvchi naqshlar, asosiy muammolar va manfaatdor tomonlarning istiqbollari aniqlash uchun tematik tahlil qilindi. Statistik ma'lumotlar va hisobotlarning raqamli ma'lumotlari kabi miqdoriy ma'lumotlar statistik dasturiy ta'minot yordamida mazmunli tushunchalarni olish va tegishli xulosalar chiqarish uchun tahlil qilindi.

Birlamchi va ikkilamchi ma'lumotlar manbalarini birlashtirib, aralash usullarni qo'llash orqali ushbu tadqiqot Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyatni har tomonlama va ishonchli tahlil qilishni maqsad qilgan. Amaldagi metodologiya ekologik muammolarni, ularning mahalliy hamjamiyatlarga ta'sirini va ushbu muammolarni yumshatishga qaratilgan mavjud tashabbuslarni chuqurroq tushunishga yordam berdi.

NATIJALAR

Natijalar bo'limi tadqiqot natijalarini taqdim etadi. Unda Farg'ona viloyatida aniqlangan o'rmonlarning kesilishi, suvning ifloslanishi, yerlarning tanazzulga uchrashi, havoning ifloslanishi kabi ekologik muammolar batafsil bayon etilgan. Ma'lumotlar tahlili va statistik ma'lumotlar topilmalarni qo'llab-quvvatlash uchun ishlatiladi. Kompleks tahlil natijalari bo'limida Farg'ona viloyatining ekologik holati bo'yicha olib borilgan tadqiqot natijalari yoritilgan. Adabiyotlarni o'rganish, ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish asosida quyidagi ekologik muammolar aniqlandi: O'rmonlarni kesish: Farg'ona viloyatida asosan qishloq xo'jaligini kengaytirish, yog'och tayyorlash va o'tin yig'ish bilan bog'liq holda o'rmonlarning sezilarli darajada kesilishi kuzatilmogda. Bu tabiiy yashash joylarining yo'qolishiga, biologik xilma-xillikning qisqarishiga, tuproq eroziyasining kuchayishiga va ekotizim xizmatlarining pasayishiga olib keldi. Statistik ma'lumotlar so'nggi o'n yil ichida o'rmon qoplamining sezilarli darajada qisqarganini ko'rsatdi, bu muammoning jiddiyligini ko'rsatadi.

Suvning ifloslanishi: Farg'ona viloyatida suvning ifloslanishi asosiy ekologik muammo hisoblanadi. Sanoat chiqindilari, chiqindilarni noto'g'ri boshqarish va qishloq xo'jaligidagi oqimlar suv havzalarini, shu jumladan daryolar va ko'llarni ifloslangan. Bu ifloslanish nafaqat suv ekotizimlariga ta'sir qiladi, balki inson salomatligi va qishloq xo'jaligi mahsuldorligiga ham xavf tug'diradi. Suv sifati monitoringi ma'lumotlari bir nechta suv manbalarida og'ir metallar va organik ifloslantiruvchi moddalar kabi ifloslantiruvchi moddalarning yuqori darajasini ko'rsatdi.

Yer degradatsiyasi: Farg'ona viloyatida qishloq xo'jaligidagi nobarqaror amaliyotlar, jumladan, pestitsidlar va o'g'itlarni haddan tashqari ko'p ishlatish natijasida yerlarning degradatsiyasiga olib keldi. Tuproq eroziyasi, sho'rlanish va cho'llanish qishloq xo'jaligi erlariga ta'sir ko'rsatib, hosildorlikni pasaytirib, oziq-ovqat xavfsizligiga uzoq muddatli tahdid solmogda. Tuproq namunalari tahlili tuproq degradatsiyasining yuqori ko'rsatkichlarini ko'rsatdi, bu mintaqadagi yerlarning degradatsiya darajasini tasdiqlaydi.

Havoning ifloslanishi: Farg'ona viloyatining shahar hududlarida havoning ifloslanishi jiddiy tashvish tug'dirmogda. Tez sanoatlashtirish, eskirgan infratuzilma va samarasiz energiya tizimlari havoni ifloslantiruvchi moddalar, jumladan zarrachalar, oltingugurt dioksidi va azot oksidlarining yuqori darajasiga olib keladi. Shahar markazlaridan olingan havo sifati monitoringi ma'lumotlari havo sifatining yomonligini va havo sifati milliy va xalqaro standartlardan oshib ketishini ko'rsatdi.

MUHOKAMA

Muhokama bo'limida natijalar sharhlanadi, ularning Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyatga ta'siri va ahamiyati o'rganiladi. U atrof-muhit muammolari va ularning mahalliy hamjamiyatlarga ta'siri, jumladan, sog'liq muammolari, turmush tarzining buzilishi va ijtimoiy-madaniy meros o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadi

Kompleks tahlilning muhokama qismida Farg'ona viloyatidagi ekologik vaziyat bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar natijasida olingan natijalar izohlanadi. U aniqlangan

ekologik muammolarning ta'siri va ahamiyatini o'rganadi va ularning sog'liqni saqlash muammolari, turmush tarzini buzish va ijtimoiy-madaniy meros nuqtai nazaridan mahalliy hamjamiyatlarga ta'sirini o'rganadi.

Sog'liqni saqlash muammolari: Farg'ona viloyatida suvning ifloslanishi va havoning ifloslanishi kabi ekologik muammolar aholi salomatligiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ifloslangan suv manbalari suv bilan yuqadigan kasalliklar, jumladan, oshqozon-ichak kasalliklari va suv bilan yuqadigan infeksiyalar xavfini tug'diradi. Havoning ifloslanishi, ayniqsa shaharlarda, nafas olish muammolari, yurak-qon tomir kasalliklari va boshqa nafas olish kasalliklariga yordam beradi. Suv va havo namunalarida aniqlangan ifloslantiruvchi moddalarning yuqori darajasi mahalliy aholi salomatligi va farovonligiga bevosita tahdid solayotganidan dalolat beradi.

Tirikchilikning buzilishi: Farg'ona viloyatidagi ekologik muammolar aholi turmush tarziga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'rmonlarning kesilishi va yerlarning degradatsiyasi qishloq xo'jaligi erlarining unumdorligini pasaytirib, mahalliy fermerlarning daromadlari va oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir qiladi. Suvning ifloslanishi nafaqat suv ekotizimlariga ta'sir qiladi, balki ko'plab jamoalar uchun tirikchilik manbai bo'lgan baliqchilik faoliyatiga ham zarar etkazadi. Bundan tashqari, tabiiy resurslarning tanazzulga uchrashi ekoturizm salohiyatini pasaytiradi, bu esa aks holda jamoalar uchun muqobil daromad olish imkoniyatlarini taqdim etishi mumkin.

Ijtimoiy-madaniy meros: Ekologik muammolar Farg'ona viloyatining ijtimoiy va madaniy tuzilishini ham buzmoqda. Mintaqa o'zining xilma-xil madaniy merosi va tabiiy muhitida chuqur ildiz otgan an'anaviy amaliyotlari bilan mashhur. Biologik xilma-xillikning yo'qolishi, o'rmonlarning kesilishi va erlarning tanazzulga uchrashi an'anaviy tibbiyot, an'anaviy qishloq xo'jaligi va hunarmandchilik kabi an'anaviy amaliyotlarning barqarorligiga tahdid soladi. Bu muammolar nafaqat turmush tarziga ta'sir qiladi, balki jamoalarning madaniy o'ziga xosligi va merosini ham yo'q qiladi.

XULOSA

Xulosa bo'limida Farg'ona viloyati duch kelayotgan muhim ekologik muammolarni ta'kidlab, maqola davomida muhokama qilingan asosiy fikrlar umumlashtiriladi. Bu barqaror amaliyotlar muhimligini va ushbu muammolarni samarali hal qilish uchun birgalikdagi sa'y-harakatlar zarurligini ta'kidlaydi. Barqaror amaliyotlar Farg'ona viloyatida ekologik muammolarni hal qilishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ularga barqaror qishloq xo'jaligi texnikasini qo'llash, chiqindilarni samarali boshqarish tizimlarini targ'ib qilish va toza energiya manbalariga o'tish kiradi. Barqaror amaliyotlarni amalga oshirish orqali mintaqa o'zining tabiiy resurslarini tiklashi va saqlashi, biologik xilma-xillikni himoya qilishi va o'z jamoalarining farovonligini ta'minlashi mumkin. Farg'ona viloyati o'rmonlarning kesilishi, suvning ifloslanishi, yerlarning degradatsiyasi va havoning ifloslanishi kabi jiddiy ekologik muammolarga duch kelmoqda. Bu muammolar mintaqaning ekotizimlari, biologik xilma-xilligi va tabiiy resurslariga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ular, shuningdek, aholi salomatligi, turmush

tarzi va mahalliy jamoalarning ijtimoiy-madaniy merosiga xavf tug'diradi. Aniqlangan ekologik muammolar Farg'ona viloyatining mahalliy hamjamiyatlari uchun keng qamrovli ta'sir ko'rsatmoqda. Ular suv bilan yuqadigan kasalliklar va havo ifloslanishi bilan bog'liq kasalliklar tufayli sog'lig'iga xavf tug'diradi. Birinchi navbatda qishloq xo'jaligi mahsuldorligining yo'qolishi va baliq ovlash faoliyatiga ta'siri tufayli turmush sharoiti buziladi. Bundan tashqari, tabiiy resurslarning tanazzulga uchrashi an'anaviy amaliyotlarning barqarorligiga tahdid soladi va jamoalarning ijtimoiy-madaniy merosiga putur etkazadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alisherovich, Akbarov G'olibjon, and Meliev Muzaffar Saydakbarovich. "Ecological Condition and Development Problems of Recreation Zones of Fergana Region." *Web of Scientist: International Scientific Research Journal* 3.4 (2022): 803-807.
2. Bo'riyeva M.R. O'zbekistonda oila demografiyasi. Toshkent, 1997 y.
3. Bo'riyeva M.R. Demografiya asoslari. Toshkent, 2001 y.
4. Berdiev G'.X., Akbarov G'.A. Farg'ona viloyatida demografik jarayonlarning qishloqlardagi xolati." *Internauka* 21.103 chast 3 (2019): 85.
5. Komilova N.K. Inson ekologiyasi va nozogeografik tadqiqotlar. Monografiya. – T.: "Universitet", 2023. 21 bet.].
6. Komilova, Nilufar Kh, et al. "Medical Geographical Analysis of Population Health in Arid Climate Areas." *European Journal of Molecular & Clinical Medicine* 8.2 (2021): 1105-1116.
7. Komilova N.K., Muxammedova N.J. / Tanatogeografiyaning nazariy va amaliy masalalari/ Monografiya. – Navoiy: «Zebo prints», 2023. – 132 bet.
8. Komilova N., Ravshanov A., Muhammedova N. Tibbiyot geografiyasi va global salomatlik. T., 2018.
9. Saidakbarovich, Meliyev Muzaffar, and Berdiyev Gayratjon Hasanboyevich. "PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF EDUCATION OF ENVIRONMENTAL LITERACY OF SCHOOL STUDENTS." *ResearchJet Journal of Analysis and Inventions* 3.12 (2022): 134-139.